

A Haydn-év elé. 1959

VÉCSEY JENŐ

1959-ben ünnepli a világ a nagy zeneszerző, Joseph Haydn halálának százötvenedik évfordulóját. Nyilvánvalóan minden kultúrnemzet igyekszik majd méltóképpen kivenni részét a megemlékezésből. Haydn nem az a művész, akit méltatlanul elfeledtek és egy-egy jubiláris évfordulóját kell felhasználnunk emlékének és jelentőségének föllevenítésére. Kultusza sohasem csökkent azóta, hogy a legnagyobbakat megillető zenitét elérte —, sőt körünkben bizonyos vonatkozásokban még erősödni is látszik népszerűsége.

Inkább arról lehetne szólnunk, hogy a szimfónia, a vonósnyéves és az oratórium nagy mesetrének egyéb műfajait aránytalanul ritkábban vagy éppen sohasem hallhatjuk a nyilvánosságnak szánt műsorokon. Ez a tapasztalat egyaránt vonatkozik hazánkra és a külföldre. De sajnos, említett, igen népszerű műfajai közül is rendszerint csak néhány mű képviseli oeuvrejét (s rendszerint mindig ugyanazok a művek).

Tudjuk, hogy a példásan jól konstruált alkotások magukban hordják a veszélyt, hogy tananyagká váljanak s ilyenkor már veszítenek műsor-esélyeikből. Haydn műveinek egy részével is ez történt és különösen kamarazenei és zenekari téren készlet elgondolkodásra mindaz, ami már évszázada történik: nehezen képzelhető el komoly zenei együttes, amely ne az ő művein tanulna és gyakorolna. Szembe kell szállnunk viszont azzal a felfogással, hogy ez csupán műveinek technikai könnyedsége folytán alakult így. Kortársai vagy elődei, de még utódai közül is bőségesen sorakoztathatnánk fel azokat a szerzőket, akik hozzá hasonlóan nem támasztottak különösebb technikai nehézségeket az előadók számára és zeneszerzőmesterségbeli tudásuk sem minősíthető valamelyes alacsony kategóriába. Nyilvánvalóan akkor járunk legközelebb az igazsághoz, ha megértjük, hogy Haydn művei minden könnyedségük ellenére mindig valódi muzsikát jelentenek és — igen sok művének viszonylagos technikai egyszerűsége sem egyéb, mint a mindig természetesen megnyilatkozó művész közvetlen kapcsolata a hangszerekkel vagy az énekhanggal. Ezért igen nagy a jelentősége annak a hatalmas kultusznak, amelyet Haydn művei a házi muzsikálás terén alakítottak ki maguk körül.

Joseph Haydn egyike volt a zenetörténelem legtermékenyebb lángelméjének, alkotói zsenije pedig korának minden zenei műfajára kiterjedt. Ezért — még a fentiek számbavétele után is — bizonyos fokig értetlenül állunk a kérdés előtt: miért nem ismerik a zenekedvelők operáit, dalait vagy kevésbé megszokott összeállítású kamarazenei műveit?

Nem indokolatlan, hogy ez a kérdés könyvtárunk zenei gyűjteményének részéről vetődik fel. Kötelez erre először is Haydn több évtizedes magyarországi működése az *Esterházy*-rezidencián, ahol mint alkotó és mint exekutív művész, hatalmas, európai mértékkel mérve is kimagasló művészi tevékenységet fejtett ki. De kötelez az a körülmény is, hogy éppen említett alig vagy soha nem hallható műveinek jelentős részét őrzi gyűjteményünk, részben eredeti, részben egykorú másolatos kéziratok alakjában.

Az anyagot rendező és feldolgozó könyvtárosban vagy az unikumokat különös érdeklődéssel tanulmányozó kutatóban egyaránt fölmerül a gondolat: zenei társadalmunknak előbb-utóbb rá kell eszmélnie valami módon, hogy *Haydn* művészetének még igen sok területét elhanyagolta. Ezáltal nemcsak veszteségek érték, de *Haydn* igazi arculatát sem tudta magában kialakítani, bizonyos lényeges vonások hiánya folytán. (Valljuk be, hogy nemcsak *Joseph Haydn* igazi és teljes arca maradt homályban az utókor bizonyos indolenciájá révén.)

A tizenkilencedik századot túlságosan elfoglalták saját problémái és kialakuló stílusai, hogy sem a klasszikusok oeuvrejét teljes egészében magába szívhatta volna. Az előadási lehetőségeket nem hasonlíthatjuk a mai kor adottságaihoz. Hogy ma egyre inkább növekszik az érdeklődés a régi és elfelejtett művek iránt, nyilván összefüggésben áll korunk hatalmasra nőtt hangverseny-kultuszával, amit mérhetetlenné fokoz fel a lemezfelvételek és rádióadások tömkelege. Ez az előadási lehetőség olyan nagy, hogy a modern alkotások minél nagyobb propagálása mellett is szükségesnek mutatkozik a régi és elfelejtett mesterek és művek felkutatása. Ezért merjük állítani, hogy *Haydn* műveinek ma komolyabb és sokrétűbb előadási gyakorlatával állunk szemben, mint ötven évvel ezelőtt. Annak ellenére, hogy bizonyos műfajaira vonatkoztatva ezt egyáltalán nem tarthatjuk még kielégítőnek.

Hogy félreértés ne essék, most kizárólagosan a művek valódi életre-keltésére gondolunk, hiszen a tudományos irodalom feltárásai nem mindig biztosítják a művészi feltámasztást. Nem arról van szó tehát, hogy tudomást szerzünk-e valamiről, hanem, hogy az valóban művészi értéket is képvisel-e, s hogy ennek a művészi értéknek hangsúlyozására és érvényesítésére milyen mértékben képes az utókor.

Haydn kiadatlan és gyűjteményünkben kéziratok alakjában őrzött operáival, lyra-versenyeivel vagy baryton-trióival kapcsolatban is az a helyzet, hogy e művek egyike sem ismeretlen a szakemberek előtt, sőt legtöbbjükéről másolatos anyag is föllelhető külföldön. Tekintve, hogy már *Haydn* életében elkezdődött műveinek bizonyos fokú expanziója, az *Esterházy*-családdal kötött szerződése, hogy műveivel nem ő maga rendelkezik tovább azoknak megírása után, lényegében formaivá lett.

Látható ebből, hogy az ismeretlen *Haydn*-művek mellözöttségüket nem elzártságuknak köszönhatték. Ezt bizonyíthatja egyébként az is, hogy kiadott és népszerűvé vált műveit is csak részben játsszák.

E világviszonylatban fölvethető probléma, a fentiek összegezése révén, nézetünk szerint a közelgő *Haydn*-év folyamán jelentősen előtérbe fog lépni.

A magunk részéről úgy véljük helyesnek, ha az előadási és publikálási lehetőségek tőlünk telhető kihasználása révén mindent elkövetünk elfeledett műveinek érdekében.

*

A Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Bizottságának Haydn-évi terve szoros együttműködésben készült az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárával. Eleve indokoltá tette ezt világviszonylatban is annyira jelentős Haydn-gyűjteményünk. E gyűjtemény törzsanyagát az eredeti kéziratokat és az egykorú másolatokat használja fel a most készülő nagy külföldi Haydn-összkiadás is, melynek szerkesztése magyar közreműködéssel történik. Ez az összkiadás — bár jellegénél fogva igen alapos és ezért aránylag lassú, kötetenként megjelenő folyamatossággal — már nem fog táptalajt adni (elődeinek mintájára) bizonyos műfajok további mellőzésére.

Már az összkiadás számára történt adatszolgáltatás előtt megkezdődtek itthon az autográf-anyag egyes remekműveinek felélesztési munkálatai; és bemutatások, publikációk révén ma is folyamatban vannak.

1950-ben indultak meg a Magyar Rádió előadásai, melyeknek illusztrációjaként megszólaltak Haydn operáinak egyes részletei, a kettős lyra-versenyek, notturnók stb. Az illusztrációkból önálló zenei felvételek is készültek és a magyar közönségnek ilymódon módjában állott olyan Haydn-operákról is tudomást szereznie, amelyeket eddig Magyarországon nemigen hallhatott nyilvános előadásban (*La canterina*, *Il mondo della luna*, *Le pescatrici*, *Fedelta premiata*, *L'infedelta delusa*, *Orfeo*, *Orlando* stb.)

E részletek után jelentős lépésnek nevezhetjük Haydn *L'infedelta delusa*-c. teljes vígoperájának 1952-ben történt magyar nyelvű rádió-bemutatását „*Aki hűtlen — poruljár*” címmel.

Jelenleg ária-antológia készül gyűjteményünk eredeti kéziratok opera anyagából a Zeneműkiadó Vállalat *Zenei Ritkaságok* sorozatában.

Az alábbiakban azokról a munkákról igyekszünk áttekintést adni, amelyek az 1959. évi ünnepi terv keretében intézményünk részéről vagy közreműködésével kerülnek megvalósításra.

Mindenekelőtt az országos tervről:

Mint említettük, a Haydn-év gondolatát és a magyar dokumentáció ügyét a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Bizottsága tette magáévá. Amellett, hogy kilátásba helyezte a teljes bizottság aktív részvételét, külön három tagú adminisztratív bizottságot is alakított a MTA elnökségének jóváhagyásával. E külön bizottság sajtó-ankétet tartott, amelyen bejelentette, hogy érintkezést fog keresni a legfontosabb magyar zenei intézményekkel a terv minél szélesebb alapokon nyugvó megvalósítására.

A tervezetben opera-bemutató, hangverseny-sorozat, kamarazenei verseny, kultúrfilm, szoborpályázat stb. jelzi azokat az állomásokat, amelyek az ünnepi év során a magyar közönség legszélesebb rétegeit is érdekeltté teszik.

A Magyar Tudományos Akadémia a *Zenetudományi tanulmányok* c.

sorozatában külön *Haydn*-emlékkötet kiadását tervezi a *Kodály*-, *Liszt*—*Bartók*-, *Erkel*—*Bartók* és *Mozart*-emlékkötetek mintájára. A terv magában foglalja a kötet idegennyelvű kiadását is.

Ugyancsak a Tudományos Akadémia rendezné meg a *Haydn*-év hazai zenei kongresszusát vagy konferenciáját, mégpedig a tervek szerint a volt eszterházai kastélyban, amelynek folyamatos helyreállítása valószínűleg el is készül erre az időre.

Ami a könyvtári, illetve múzeumi vonatkozásokat illeti: egy Budapesten rendezendő országos kiállítás mellett — a *Bartók*-kiállítás mintájára — igen hasznosnak mutatkoznék a vidéki központok felkarolása is oly módon, hogy a kiállítási anyag legreprezentásabb részének fotói kerülnének oda, kasírozott és a megfelelő feliratokkal előkészített formában. A több példányban előállított kiállítási anyag megfelelő vándoroltatásával igen sok vidéki hely volna bekapcsolható.

E kiállítások anyagának legértékesebb részét zenei és színháztörténeti gyűjteményünk darabjai, ill. azoknak foto-másolatai képviselnék. Így első sorban *Joseph* és *Michael Haydn* eredeti vagy egykorú másolatos kéziratai, első kiadások, levelek, szöveggönyvek, színlapok, különböző emlékek stb. A könyvtár többi osztályai is igen jelentős anyaggal járulhatnak a kiállítás gazdagításához (magyar *Haydn*-irodalom, hírlap- és folyóiratanyag, plakátok stb.).

Az Országos Széchényi Könyvtár stílusos hozzájárulásaként kell megemlítenünk a tervezet *Haydn*-bibliográfiáját, amely — hasonlóan a jelenleg kiadás alatt álló *Mozart*-bibliográfiához — csak az ünnepi év után jelenik meg s ezáltal az 1959. év fontos és valószínűleg igen jelentős számú tudományos és irodalmi megnyilatkozásáról számolhat majd be a múlt adatainak regisztrálása mellett.

Monumenta gyanánt, az Országos Széchényi Könyvtár saját kiadásában vette tervbe az ünnepi év során a *Le Midi* szimfónia facsimile-kiadását. Ugyancsak itt kell szólnunk a zeneműtárunk közreműködésével történő facsimile-publikációkról, amelyeket a Zeneműkiadó Vállalat (Editio Musica Budapest) vett tervébe: a *Búcsú-szimfónia* és a *Hungarischer National Marsch* kiadásáról.

A *Haydn*-év keretébe tartozó feladatnak szánja a Zeneműtár azt a katalógus-kiadványát is, amely — felölelve a XVIII. század rezidenciális kéziratanyagát —, jelentős mértékben tartalmazza *Joseph* és *Michael Haydn* kéziratok hagyatékának adatait.

*

Míg *Joseph Haydn* bizonyos műveinek elfeledettségével vigasztalóan állíthatjuk szembe hallatlan népszerűségét, öccséről, *Michael Haydn*ről valóban és szinte egészében megfeledkezett az utókor. Ma már ebben a vonatkozásban is javult a helyzet. A szakirodalom, a kiadások és lemezfelvételek terén határozott ígéretet érzünk kultuszának további fejlesztését illetően. Nagyváradon töltött évei és zenei gyűjteményünkben őrzött nagyszámú eredeti kéziratai egyaránt arra köteleznek, hogy a *Haydn*-év folyamán bizonyos tevékenységet az ő műveinek fölélesztése terén is kifejtünk. A *Haydn*-emlékkötet tanulmányainak során, a kiállítás anyagában és a

műsorok összeállításában egyaránt mód nyílik arra, hogy megfelelő mértékben népszerűsítsük egyéniségét és művészetét. Ha bátyjának, Joseph *Haydn*-nak fénye sok tekintetben be is árnyékolta érvényesülését, művei közül föltétlenül ki kell emelnünk mindazokat, amelyeknek végső elfeledtetése nemcsak mulasztás, de bűn is volna.

Vorbereitungen des Haydn-Jahres in Ungarn

VÉCSEY JENŐ

In Ungarn hat man mit den Vorbereitungen des „*Haydn*-Jahres 1959“ bereits begonnen. Die Ausarbeitung der Pläne der bevorstehenden Feierlichkeiten liegt in den Händen des Musikwissenschaftlichen Komitees der Ungarischen Akademie der Wissenschaften. Es ist zwischen dem Komitee und der Nationalbibliothek Széchényi eine enge Zusammenarbeit zustandekommen: bekanntlicherweise verfügt die Nationalbibliothek Széchényi über eine *Haydn*-Sammlung von internationalem Wert.

Anlässlich der *Haydn* Feierlichkeiten sind folgende Veranstaltungen vorgesehen: ein Kongress (oder eine Konferenz) der Musikwissenschaftler, eine Landesausstellung, ein internationaler Wettbewerb für Kammermusik-Ensembles, Opernaufführungen, Symphonische- und Kammerkonzerte, Übertragungen für Radio und Fernsehen, Kulturfilme, usw. . . .

Im Festjahre ist auch die Errichtung eines *Haydn*-Denkmals geplant. Die Ungarische Akademie der Wissenschaften beabsichtigt im eigenen Verlag ein *Haydn*-Gedenkbuch herauszugeben. Auch die Ansprachen während des Kongresses, denen bei dieser Gelegenheit grosse Bedeutung beigemessen wird, gelangen durch Sonderausgaben an die Öffentlichkeit. Einige der berühmtesten Werke von Joseph *Haydn* werden in Facsimile-Ausgaben, die vergessenen Werke des Meisters (z. B. Opern-Arien, Baryton-Trios) in praktischen Ausgaben erscheinen.

Ende des Festjahres soll eine *Haydn*-Bibliographie unter der Mitwirkung der wissenschaftlichen Mitarbeiter der Nationalbibliothek Széchényi zusammengestellt werden.